

אב תשע"ט, אוגוסט 2019

מדריך למורה

עמדות לגבי דמותה רצויה של ישראל

מבוא

ביחידה זו נציג עמדות באשר לדמותה / זהותה הרצויה של מדינת ישראל. הנושא מורכב, כיוון שהוא עוסק בשילוב של היבטים שונים: לאומי, דתי ואזרחי. כל אחד מהיבטים מכיל עמדות מגוונות.

בהיבט הלאומי נמצא את העמדות הבאות: מדינת לאום אתנית-תרבותית, מדינה דו-לאומית, מדינת לאום אזרחית-מדינתית.

בהיבט הדתי, נמצא עמדות המתייחסות למידת שילוב הדת במדינה: מדינה שבה הדת מהווה מקור השראה תרבותי / לאומי, מדינה המשלבת רמות שונות של הדת בחקיקה, בפסיקה ובמרחב הציבורי, מדינת הלכה, ומדינה שקיימת בה הפרדת הדת מהמדינה.

בהיבט האזרחי, נמצא את עמדות ליברליות-דמוקרטיות: ליברלית-אינדיבידואלית, רפובליקנית (שתי תפיסות: האזרחית והאתנית-תרבותית) ורב-תרבותית.

אין קשר הכרחי בין האופן שבו האדם מגדיר את זהותו, לבין עמדתו ביחס לזהותה הרצויה של המדינה.

ההיבטים מוצגים בצורה מפורטת בספרי הלימוד בפרקים שונים.¹

נציג בצורה מתמצנת את ההיבטים: הלאומי, הדתי והאזרחי.

מטרות בהוראת הנושא 'עמדות'

התלמידים:

- יכירו וינתחו מגוון עמדות באשר לזהותה של המדינה בהיבטים: הלאומי-תרבותי, הדתי-חילוני והאזרחי;
- יבינו שאין חפיפה בין עמדת האדם בהיבט אחד לעמדתו בהיבט אחר;
- יבינו שתפיסת עולם של כל אדם מורכבת מהיבטים שונים, ועשויה להשתנות בהתייחסות לנושאים שונים וכן עשויה להשתנות במהלך חייו;
- יגבשו עמדות / השקפת עולם באשר לזהותה של המדינה בהיבטים השונים, וידעו לנסח טיעון (טענה מלווה בנימוקים);
- יפתחו סובלנות, כבוד ופתיחות למגוון העמדות השונות;
- ירכשו מיומנות של חילוף עמדה מתוך טקסטים: יבחינו בין עמדה לעובדה ובין דוגמה להכללה;

¹ בספר "להיות אזרחים בישראל – מדינה יהודית ודמוקרטית" של ת"ל מוצג ההיבט הלאומי בחלק הראשון: מהי מדינה יהודית? בפרק 'לאומיות ומדינות לאום' (פרק ג' עמ' 36); ההיבט האזרחי מוצג בחלק השני: מהי מדינה דמוקרטית? בפרק 'תפיסות דמוקרטיות ליברליות: אינדיבידואלית, רפובליקנית ורב-תרבותית' (פרק י"א עמ' 127); ההיבט הדתי מוצג בחלק הרביעי: חברה ופוליטיקה בישראל בפרק: 'אתגר החיים המשותפים בחברה הישראלית, השסע הדתי-חילוני בחברה היהודית' (פרק ל"ז, עמ' 484); בחלק הרביעי של הספר, בפרק ל"ח, 'עמדות על דמותה הרצויה של מדינת ישראל', עמ' 495 מוצגים היבטים שונים באופן משולב, המבטאים את מורכבות התפיסות השונות לגבי זהותה של המדינה.

בספר של דוד שחר, "ישראל מדינה יהודית ודמוקרטית" ההיבט הלאומי מוצג בחלק ב' - מדינת ישראל- מדינה יהודית, (פרק 4 עמ' 45). העמדות בהיבט הדתי- חילוני מצוי בחלק ב' (פרק 11 בעמ' 104-106). העמדות בהיבט הלאומי מצוי בחלק ב' (פרק 11 עמ' 107). ההיבט האזרחי מוצג בחלק ב' (פרק 11 עמ' 108).

בספר של אברהם דיסקין, "משטר ופוליטיקה בישראל", ההיבט הלאומי מוצג בחלק ב': מדינת ישראל כמדינה יהודית, (בסעיף ב(4) עמ' 56 ובסעיף ב(11), עמ' 109). ההיבט הדתי-חילוני מוצג גם הוא בחלק ב' (סעיף ב(11), עמ' 112). ההיבט האזרחי מוצג בחלק ב' (סעיף ב(11) עמ' 113).

- יישמו את המונחים שנלמדו בשיעורי אזרחות בטקסטים.

קשיים צפויים של המורה בהוראת הנושא 'עמדות':

- א. קשיים רגשיים, הבאים לידי ביטוי בהתנגדות לתפיסות שהן שונות משלו;
- ב. שינויים בתוכנית הלימודים;
- ג. הכרות ובקיאות בתיאוריות של התפיסות הדמוקרטיות השונות;
- ד. האתגר הכרוך בהוראת המיומנות של התמודדות עם טקסט, חילוץ עמדה (טענה) ונימוקים;
- ה. האתגר הכרוך בהוראת ההבחנה בין אירוע לבין טקסט ובין עמדה גלויה לסמויה;

קשיים צפויים של התלמיד בלימוד הנושא 'עמדות':

- א. הצפה ריגושית;
- ב. קושי בהבחנה בין עמדה לעובדה ובין דוגמה להכללה;
- ג. קושי בקבלת קיומם יחדיו של מצבים מנוגדים;
- ד. אשליית המוכר;
- ה. קושי ביישום של ההיבטים השונים בטקסטים;
- ו. קושי ביכולת לבצע 'העברה' מנושא תיאורטי ויישומי לעמדות פרקטיות.

עמדות לגבי אופייה הרצוי של מדינת ישראל - ההיבט הלאומי

מדינת ישראל בחרה לה עמדה ברורה בתחום הלאומי כמדינת לאום אתנית-תרבותית דמוקרטית. זו הייתה עמדת הזרם המרכזי בציונות (כתנועה וכאידיאולוגיה המכוננת של המדינה), הרוח של הכרזת העצמאות, בה דוגל הרוב הגדול של אזרחי המדינה, והיא מעוגנת בכמה מיסודותיה החוקתיים של המדינה.

"חוק יסוד: הכנסת" וחוק המפלגות (1992) אוסרים את השתתפותה של רשימה בבחירות אם יש במטרותיה או במעשיה כדי לשלול את קיומה של ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית.

מאידך, בשיח הציבורי נשמעות גם עמדות שאינן תואמות את תפיסתה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית ומבקשות לשנות את אופייה הלאומי של ישראל ונציג כאן גם עמדות אלה.

חשוב להדגיש כי אין קשר בין סוג הלאומיות של המדינה לבין היותה מדינה דמוקרטית. תתכן מדינת לאום אתנית תרבותית דמוקרטית ולא דמוקרטית; תתכנה מדינות לאום אזרחיות/פוליטיות או מדינות דו-לאומיות דמוקרטיות ולא דמוקרטיות.

התבחין המרכזי לבחינת סוגי העמדות/ החלומות בהיבט זה הוא:

מהי הזהות הלאומית (או הזהויות הלאומיות) שישאל אמורה לממש ולבטא בסמליה, במוסדותיה ובחוקיה.

1. מדינת לאום יהודית אתנית -תרבותית דמוקרטית:

- ישראל היא מדינתו של העם היהודי בארץ ובתפוצות.
- המדינה מזוהה ברמה הקולקטיבית עם לאום אתני-תרבותי יהודי ומבטאת את זכותו להגדרה עצמית לאומית.

- במדינות ההגירה יש העדפה ללאום היהודי/ זכותו של כל יהודי לעלות למדינת ישראל.
 - עברית היא שפתה הרשמית המרכזית של המדינה.
 - מורשת ישראל היא מרכיב מרכזי בתרבותה של המדינה.
 - חלק מהסמלים, המועדים הרשמיים, החוקים ומוסדות המדינה נותנים ביטוי ליסודות האתניים-תרבותיים היהודיים (מוצא, שפה, תרבות, היסטוריה, מורשת ודת).
 - יש הבחנה ברורה בין מישור ההגדרה העצמית הלאומית / זהותה הלאומית של המדינה לבין מישור זכויות הפרט של האזרחים: לצד הגדרתה העצמית הלאומית היהודית, מדינת ישראל מחויבת לשוויון מלא בין כל אזרחיה ללא הבדלי השתייכות לאומית, אתנית או דתית.
 - הריבונות על המדינה מסורה לכל אזרחיה ("הדמוס") באמצעות הבחירות לכנסת ושאר זכויות האזרח.
 - אין חפיפה מלאה בין לאומיות לאזרחות.
 - במדינה יהיו גם יסודות אזרחיים משותפים לכלל אזרחי המדינה.
 - יש הכרה גם בזכויות קבוצתיות מסוימות לקבוצות האתניות השונות.
- במסגרת עמדה זו ניתן להבחין ברצף של דעות בנושאים שונים – בעוד שבכולן קיימת מחויבות/הסכמה עקרונית לכל הסעיפים הנ"ל, יתכנו חילוקי דעות בדבר ההיקף ואופני המימוש של חלקם, או בדבר העיקרון/סעיף שיש להעדיף במקרה של מתח בין היסוד היהודי והיסוד הדמוקרטי.
- לדוגמה: כל תומכי העמדה מסכימים על העדפה ללאום היהודי במדינות ההגירה, אבל יש כאלו שמעוניינים להקל קצת על הגירה והתאזרחות של לא יהודים (לדוגמה, על בסיס קריטריונים כלכליים), בעוד שאחרים מבקשים להקשיח את ההגדרות ולבטל את סעיף הנכד בחוק השבות.
- דוגמה נוספת: כל תומכי העמדה מסכימים שבמרחב הציבורי צריכה התרבות היהודית-ישראלית להיות נוכחת, אך ישנם חילוקי דעות בדבר היקף הייצוג שלה ביחס לייצוגן של תרבויות אחרות.

עמדות שאינן תואמות את תפיסתה של ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית:

2. מדינת לאום יהודית אתנית – תרבותית לא דמוקרטית

- ישראל מזוהה ברמה הקולקטיבית עם לאום אתני-תרבותי יהודי ומבטאת את זכותו להגדרה עצמית לאומית.
- במדינות ההגירה יש העדפה ללאום היהודי.
- הסמלים, המועדים הרשמיים, החוקים ומוסדות המדינה נותנים ביטוי ליסודות האתניים-תרבותיים היהודיים (מוצא, שפה, תרבות, היסטוריה, מורשת ודת).
- מדינת ישראל אינה מחויבת בהכרח לשוויון זכויות מלא בין כל אזרחיה ללא הבדלי השתייכות לאומית.
- בכל התנגשות או מתח בין היסוד היהודי ליסוד הדמוקרטי, הראשון בהכרח יגבר.
- גרסתה הקיצונית של עמדה זו מבקשת לשלול את אזרחותם של אזרחי ישראל הערבים ולכונן מדינה ליהודים בלבד.

3. מדינה דו-לאומית דמוקרטית

- מדינה המזוהה ברמה הקולקטיבית עם הלאום היהודי והלאום הערבי במידה שווה (בדומה למדינה דו לאומית, כמו בלגיה).
- יש לשנות את דגל המדינה, סמליה, המנונה ומרכיבים זהותיים נוספים כך שיתנו ביטוי מקביל ובעל משקל שווה גם לזהות ערבית.
- יש לבטל את ההכרה במוסדות הציוניים על ידי המדינה (הסוכנות היהודית, קק"ל).
- מדיניות ההגירה לישראל צריכה להתייחס בשוויוניות להגירת ערבים ויהודים כאחד (למשל, על-ידי ביטול חוק השבות או השוואתו לתביעת השיבה הפלסטינית/ פתיחת שערי הארץ להגירה ערבית המונית).
- קיימת גרסה של גישה זו ולפיה על המדינה להיות מזוהה עם כל קבוצה לאומית שתתקיים בקרבה – "מדינת כל לאומיה" או מדינה רב-תרבותית במישור הלאומי.
- אין חפיפה מלאה בין לאומיות לאזרחות.
- במדינה יהיו גם יסודות אזרחיים משותפים לכלל אזרחי המדינה.

4. מדינת לאום אזרחית דמוקרטית

- עמדה התומכת בביטול זהותה היהודית של המדינה ומבקשת למנוע זיקה של המדינה לקבוצה לאומית אתנית-תרבותית כלשהי.
- המדינה תגדיר את זהותה הלאומית על בסיס האזרחות הישראלית בלבד.
- תהיה חפיפה מלאה בין לאומיות לאזרחות והיסודות המשותפים לכלל אזרחי המדינה יהיו אזרחיים בלבד.
- הסמלים, המועדים, החוקים ומוסדות המדינה יבטאו רק יסודות המשותפים לכל האזרחים במדינה.
- מדיניות ההגירה לא תיתן עדיפות לבני קבוצה לאומית כלשהי ויבוטל חוק השבות.

עמדות לגבי אופייה הרצוי של ישראל כמדינה יהודית - ההיבט הדתי

התבחין המרכזי המבחין בין העמדות הוא מידת השילוב של הדת במדינה. יש המעוניינים בהרחבה של השפעת הדת במדינה ויש הרוצים בצמצום השפעתה.

אין בהכרח חפיפה בין זהותו של האדם ומידת הקפדתו על אורח חיים דתי בחייו הפרטיים לבין עמדתו ביחס לאופייה הרצוי של המדינה. ישנם, לדוגמה, יהודים המקפידים מאוד על אורח חיים דתי / אורתודוכסי/ חיים על פי ההלכה / בקיום מרב המצוות שביכולתם ותומכים בהפרדת דת ומדינה, ולעומתם יהודים חילוניים / כאלה שאינם שומרים מצוות בחייהם הפרטיים, אך תומכים בשילוב מורשת ואף ההלכה היהודית בחקיקה משיקולים תרבותיים לאומיים.

להלן מוצגות העמדות המרכזיות כלפי מדינת ישראל בהיבט הדתי, ובהמשך יוצגו עמדות נוספות:

1. מדינה מסורתית (מורשתית)-תרבותית:

- מקור הסמכות במדינה הוא ציבור האזרחים.
- מדינת ישראל, כמדינת העם היהודי, צריכה לתת ביטוי בחקיקה ובמרחב הציבורי למורשת היהודית במובן התרבותי והלאומי מתוך זיקה למורשת/מסורת אך ללא מחויבות להלכה.

2. מדינה המשלבת חקיקה דתית-הלכתית בהיקף חלקי:

- מקור הסמכות במדינה הוא ציבור האזרחים.
- למדינה ערך דתי, לכן עליה לשאוף לשלב מרכיבים הלכתיים בחקיקה ובמרחב הציבורי משיקולים דתיים.
- בין שני היסודות, הדתי והדמוקרטי, עשוי להיווצר מתח, ולכן יש לחתור לפתרונות שונים ביניהם.
- יהדותה של המדינה תתבטא בחיזוק/שימור האופי היהודי הדתי/הלכתי בעיקר במרחב הציבורי ובתחום המעמד האישי (שבת, כשרות, נישואין, גיור) ובשילוב המשפט העברי בחקיקה ובפסיקה.

ישנן עמדות נוספות המדגישות באופן מובהק את היסוד הדתי או החילוני כעקרון שצריך לקבל קידמה מובהקת בקביעת חוקי המדינה:

3. מדינת הלכה:

- מקור הסמכות במדינה הוא ההלכה היהודית, ולא ציבור האזרחים, בשונה מדמוקרטיה. חוקי המדינה ייקבעו על פי דיני התורה בכל תחומי החיים.
- בקרב המחזיקים בעמדה זו, ישנן תפיסות שונות באשר למידת האכיפה הרצויה בפועל מצד המדינה בביתו הפרטי/במרחב הביתי של האזרח.
- המדינה לא תהיה דמוקרטית. יחד עם זאת, יתקיימו בה מאפיינים דתיים (הלכתיים) העולים בקנה אחד עם מאפיינים דמוקרטיים, כגון "אחרי רבים להטות" (הכרעת רוב), "כל אדם נברא בצלם" (שוויון וכבוד האדם), נבחר ציבור על ידי הקהילה (שלטון העם).

4. מדינה חילונית שיש בה הפרדה מלאה בין הדת למדינה:

- מקור הסמכות במדינה הוא ציבור האזרחים.
- המדינה יהודית מבחינה לאומית, אך יש להפריד לחלוטין בין הדת והמורשת היהודית לבין המדינה/המוסדות הפוליטיים, למעט סמלים.
- אין זה מתפקידה של המדינה לחוקק חוקים בעלי אופי דתי, להעניק שירותים דתיים או להתערב בענייני דת, אך עליה לאפשר קיום פולחן דתי פרטי.

תפיסות דמוקרטיות ליברליות לגבי אופייה הרצוי של ישראל - ההיבט האזרחי

(לפניכם עקרי הדברים. החומר המלא נמצא במסמך על התפיסות הדמוקרטיות ובספרי הלימוד)

(בשנים תש"ף, תשפ"א – לא ישאלו התלמידים על התפיסה הדמוקרטית הרב תרבותית).

התבחינים המרכזיים בהיבט האזרחי הם: יחסה של המדינה לזהות האישית והקבוצתית של אזרחיה (אתנית, תרבותית ודתית), ואופיו של המרחב הציבורי במדינה.

המשותף לבעלי כל העמדות/ החלומות בהיבט הזה שכולם מחויבים לכך שישראל תהיה מדינה דמוקרטית ליברלית המחויבת למימוש זכויות הפרט של כל אזרחיה.

1. ליברלית-אינדיבידואלית

- תפקיד המדינה לאפשר לכל אזרח כיחיד מימוש מרבי של רצונותיו וזכויותיו ללא התייחסות להשתייכותו התרבותית הקבוצתית.
- המדינה תהיה ניטראלית, עיוורת לשייך הקבוצתי של אזרחיה ותימנע מלקדם גישה ערכית או תרבותית של קבוצה מסוימת.
- המדינה תגן על זכויותיהם של אזרחים לדבוק בכוחות עצמם בתרבויותיהם ובדתותיהם הקבוצתיות, אך תימנע מסיוע והכרה מיוחדים לתרבות כלשהי.

2. רפובליקנית-אזרחית

- המדינה תשאף ליצור אומה אזרחית משותפת אחת ולכן תפקידה לא יתמצה במימוש זכויות הפרט בלבד.
- המדינה תקבע בשיתוף אזרחיה בתהליך דמוקרטי את "הטוב המשותף" שיבוא לידי ביטוי במרחב הציבורי, ותטפח ערכים של סולידריות אזרחית, השתתפות, מעורבות ואחריות פוליטית.
- המדינה לא תכיר בזכויות קבוצתיות.

3. רפובליקנית אתנית-תרבותית

- המדינה תקדם את תפיסת הטוב המשותף של הלאום היהודי, שהוא הרוב הדומיננטי.
- המדינה תכיר בהשתייכויות הלאומיות האתניות-תרבותיות של אזרחיה ותהיה מחויבת למימוש זכויות הפרט שלהם.
- כמו כן, לא תנסה לבולל את קבוצות המיעוטים הלאומיים בתרבות הרוב ולא תמנע מהם לטפח את תרבויותיהם במרחבים הקהילתיים.
- לגבי מימוש זכויות קבוצתיות-תרבותיות, יתכן ויכוח לגבי טיבן של הזכויות והיקף מימושן.

4. רב-תרבותית

- המדינה תכיר בהשתייכויות הלאומיות האתניות-תרבותיות של אזרחיה.
- המדינה תראה עצמה מחויבת לקידום כלל הקבוצות התרבותיות בתוכה באופן שוויוני.
- המדינה תעניק זכויות קבוצתיות ותתמוך בתרבויות השונות המתקיימות בה במרחב המדינתי ולא רק במרחבים הקהילתיים.

סיכום

החלום הוא פאזל (תצרף) של תמונות שונות המורכבות מחלקים בהיבטים שונים בנושא דמותה הרצויה של מדינת ישראל. ההיבטים הם הלאומי, הדתי והאזרחי. כל אדם מרכיב לעצמו חלום מחלקי פאזל שונים. לדוגמה, אדם יכול לחלום על מדינת ישראל כמדינת לאום אתנית תרבותית דמוקרטית שהיא חילונית המפרידה בין דת ומדינה (בהיבט הדתי) ובהיבט האזרחי היא ליברלית אינדיבידואלית.

דוגמה נוספת, אדם יכול לחלום על מדינת ישראל כמדינת לאום אתנית תרבותית דמוקרטית שהיא מסורתית – תרבותית (היבט הדתי) ובהיבט האזרחי היא ליברלית רפובליקנית- אתנית תרבותית.

המלצה:

נושא העמדות/חלומות רצוי ללמד רק לאחר שהתלמידים למדו והפנימו את שני הנושאים מהי דמוקרטיה ומהי מדינה יהודית. דוגמאות למערכי שיעור ותרגול יועלו בהמשך.

שאלות לדוגמה על פי הדגם של בחינת הבגרות:

שאלת ידע-

1. הצג שני מאפיינים של העמדה (החלום) מדינת ישראל כ"מדינה מסורתית (מורשתית)-תרבותית".

שאלות ארוע:

2. הרכבת הקלה הפועלת בירושלים היא אמצעי תחבורה המשמש בכל יום אלפי נוסעים ובהם נוסעים דוברי ערבית. ברכבת מופעלת מערכת כריזה בשפה העיברית ובשפה הערבית ובאמצעותה מכריזים את שם התחנה והודעות שונות, כמו כן השילוט גם הוא בעברית ובערבית.

אחד הנוסעים כתב מכתב למערכת עיתון בעיר. במכתבו הוא הביע את שביעות רצונו מן העובדה שבירושלים יש מערכת כריזה ברכבת בשפה העיברית וגם בשפה הערבית, ובכך מתממש הן ערך השוויון כלפי כלל התושבים והן מעמדה המיוחד של ירושלים כבירת המדינה היהודית.

- ציין והצג את העמדה (החלום) הרצויה בעיניו של כותב המכתב בנוגע לזהות הלאומית של מדינת ישראל. הסבר כיצד עמדה זו באה לידי ביטוי בקטע .

3. בעת האחרונה הוגשה לבית המשפט עתירה נגד הנהלות בתי"ח האוסרות על המבקרים להכניס לבתי"ח אוכל שאינו כשר לפסח במהלך ימי החג. העותרים טענו כי אינם מקפידים על כשרות האוכל ולכן הם רשאים להכניס כרצונם כל מאכל שהם נוהגים לאכול .

בתשובה לעתירה הסביר דובר אחד מבתי"ח האלה, כי הכנסת חמץ לביה"ח עלולה ליצור בעיה הלכתית חמורה. הוא הוסיף כי הנהלת ביה"ח מבינה שאיסור זה פוגע בזכויותיהם של מקצת מן המאושפזים ומצטערת על כך, אך ביקש להזכיר שמדינת ישראל היא דמוקרטית וגם יהודית, ומכיוון שבית החולים הוא מוסד ציבורי, ראוי לשמור בו על ההלכה היהודית שעל פיה אסור לאכול חמץ בפסח.

- ציין והצג את סוג הזכויות שבא לידי ביטוי בטענת העותרים. הסבר כיצד סוג זכויות זה בא לידי ביטוי בקטע.

ב- ציין והצג את העמדה { החלום } הרצויה בעיניו של דובר ביה"ח, בנוגע לזהות הדתית – תרבותית של מדינת ישראל.

שאלת אנסין:

5. בשנים האחרונות מתקשה ההנהגה הבריטית לנווט את דרכה ביחס לאיחוד האירופי. נראה לי כי בשנים הקרובות תחפש בריטניה את דרכה, ותנסה למצוא את האיזון בין זהות לאומית ורצון להתבדל לבין ערכים דמוקרטיים אוניברסליים (כלל עולמיים) וקבלת האחר. אני סבור שהבריטים יכולים למצוא בישראל דוגמה לאיזון כזה. במדינת ישראל יש מיעוט לאומי משמעותי — המיעוט הערבי. מיעוט זה זוכה, על פי חוק וברוח מגילת העצמאות, לשוויון זכויות. האזרחים הערבים לומדים במערכת החינוך בשפה הערבית ושומרים על ייחודם בתחום התרבותי והדתי. בשישים ושמונה שנות קיומה עסוקה מדינת ישראל באתגר של יצירת איזון חוקתי בין היסוד הלאומי היהודי לבין היסוד הדמוקרטי. החברה הישראלית מתאמצת לקיים דרשיח מורכב ומתמשך באשר לאיזון הנכון בין יסודות אלה. אי אפשר לומר שהמאמץ הוכתר בהצלחה מלאה והגענו לנקודת האיזון המושלמת, אולם אפשר לומר שמדינת ישראל יצרה מודל מתפקד ומצליח של מדינת לאום שהיא גם יהודית וגם דמוקרטית. יש לאן לשאוף, יש מה לשפר, אבל למעשה — זה באמת עובד.

(מעובד על פי ש' פרידמן, באתר האינטרנט של המכון הישראלי לדמוקרטיה, 16/6/27)

- הצג את העמדה (חלום) : ישראל כמדינת לאום יהודית אתנית- תרבותית דמוקרטית.
הסבר כיצד עמדה זו באה לידי ביטוי בקטע.

שאלת עמדה:

במרבית הערים בישראל שרוב תושביהן הם יהודים, התחבורה הציבורית אינה פועלת בשבתות ובחגים יהודיים. סוגיה זו מעוררת ויכוח בציבור- יש התומכים בהפעלת תחבורה ציבורית בכל ימות השבוע ואף בשבתות ובחגים, ויש המתנגדים לכך. הבע את עמדתך בעניין זה.

הצג שני נימוקים המתבססים על מושגים מתחום האזרחות – נימוק אחד לעמדתך ונימוק אחר לעמדה המנוגדת לשלך.
בכתיבתך הקפד על הרכיבים האלה :

- א. טענה — הצג את עמדתך באופן ברור
- ב. הנמקת עמדתך — הצג נימוק לעמדתך המבוסס על מושגים וידע מלימודי האזרחות
- ג. הנמקת העמדה המנוגדת — הצג נימוק לעמדה המנוגדת לעמדתך, המבוסס על מושגים וידע מלימודי האזרחות